

Türkiye’de Turizm Rehberliği Eğitimi Üzerine Bir Araştırma

A. Özdal DEĞİRMENCİOĞLU

Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi

ÖZ

Eğitim ve turizm, günümüzde hemen her ülkenin önemini kavradığı konular ve/veya endüstriler durumundadır. Bu nedenle her iki konunun bileşeni durumunda olan turizm eğitimi, giderek daha fazla önem verilen bir alan olarak ön plana çıkmaktadır. Turizm eğitimi kapsamında yer alan turizm rehberliği eğitimi ise, turizm rehberlerinin turizm faaliyetlerinin başarısını etkileyen kritik bir etken olması dolayısıyla ayrıca önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’deki turizm rehberliği eğitiminin genel durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ilgili alandaki literatür taramasına ilave olarak, turizm rehberliği alanındaki mesleki eğitimin en etkili kurumu durumunda olan T.C. Turizm Bakanlığı’nın düzenlediği eğitim programlarının içeriği incelenmiş ve bu programlardan mezun olmuş turizm rehberlerinin eğitim programına ilişkin değerlendirmeleri analiz edilmiştir. Araştırmada, T.C. Turizm Bakanlığı’nın düzenlediği eğitim programlarından mezun olmuş 288 turizm rehberine anket uygulanmasıyla elde edilen veriler esas alınmıştır. Araştırma sonucuna göre, turizm rehberliği eğitiminde en etkili kurumlardan biri olan T.C. Turizm Bakanlığı kapsamında mesleki eğitimin yeterliliği konusunda bir takım eksikliklerin varlığı saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Turizm, Eğitim, Turizm Rehberliği, Türkiye.

GİRİŞ

Günümüzde turizm, ekonomik, ekolojik, sosyal ve kültürel açılardan hemen her ülke için önemli bir olay olarak algılanmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınması ve dış ödemeler açığıının kapatılması için gerekli olan dövizin sağlanmasında da turizm, önem taşımaktadır.

Turizm faaliyetlerinin amacına ulaşmasında, turizm alanında faaliyet gösteren personelin eğitimi önemli bir etken durumundadır. Bu nedenle, mesleki bilgilerinin oluşturulması ve geliştirilmesi fonksiyonunu yerine getiren turizm eğitimi, oldukça önemli bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Turizm eğitimi içinde yer alan ve bir ülkenin turizmden elde edeceği faydayı doğrudan etkileyebilecek olan turizm rehberlerinin eğitimi ise, turizm rehberliği eğitimi başlığı altında ele alınmaktadır. Bu eğitime konu olan turizm rehberi aşağıdaki gibi çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır:

Turizm rehberi, "gidilen ülkede, grubu hava alanında (limanda veya istasyonlarda) karşılayan, programı uyarınca gezdiren, ören yeri ve müze ziyaretleri yapıp, tur programı sonunda grubu tekrar havaalanına bırakan kişidir" (Yarcan 1993:40).

Turizm rehberi, "belirli bir program dahilinde yerli ve yabancı gezginlere yol gösteren, program kapsamındaki ziyaret yerleri hakkında uygun dilde doğru bilgiler aktaran, ülke yada bölge hakkında gezginlerin doğru, sosyal, ekonomik ve kültürel izlenimler almasına yardımcı olan kişidir" (Ahipaşaoğlu 1997a:34).

"Türkiye’yi yerli ve yabancı turistlere en iyi şekilde tanıtacak, onlara gezileri süresince yardımcı olacak ve doğru bilgiler verebilecek profesyonel kişilerdir"(Turizm Bakanlığı, Turist Rehberliği Yönetmeliği, Madde 1).

Tüm bu tanımlardan anlaşılmaktadır ki, turizm rehberi, bir ülkenin turizm ürününün doğrudan tanıtımını yapan ve konukları bilgilendiren kişidir. Temel

fonksiyonu bilgilendirmek olan turizm rehberlerinin, bilgi düzeyindeki yeterlilikleri son derece önemlidir. Turizm rehberinin tanıtacağı ülke, yöre, bölge, tarihi eser ve değerleri hakkında yeterli bilgi sahibi olması, gerekliliğin ötesinde bir zorunluluktur.

Ziyaretçilerin ellerinde rehber kitaplar, haritalar, tanıtıcı broşürler yani statik turizm rehberleri bulunsa da, gittiği ülkenin dilini, gelenek ve göreneklerini bilmediği, en önemlisi insan doğası gereği bilinmeyen korktuğu ve tedirgin olduğu için dinamik rehberlere gereksinimi vardır. Ayrıca organize turlarda grubun gezisi sonuna dek birlikte olacağı ve en çok etkilenebileceği kişi rehberdir. Bu bağlamda, turistin yeterli şekilde tatmin olarak ülkeden ayrılmasında etkili faktörlerden birisinin, "turizm rehberinin bilgisi, becerisi, tutum ve davranışları"(Akmel 1992:219) olduğu ifade edilmektedir.

Rehberin çeşitli konularda yöneltilecek sorulara ve vereceği yanıtlar, göstereceği performans, yalnızca adına hizmet verdiği seyahat acentesinin değil, aynı zamanda ülkenin imajına da olumlu veya olumsuz bir katkıda bulunabilir. Ülkeyi ziyarete gelen turist grupları karşılarında ilk kez rehberi bulmakta, bu birliktelik gezi boyunca devam etmektedir. Özellikle ilk kez ziyaret ettikleri bir ülke hakkındaki genel izlenimleri, kendilerine eşlik edecek olan rehberin şahsında bütünleşmekte, ülkede yaşayan toplumun imajı ile özdeşleşmektedir. Bu nedenle turizm rehberlerinin ülke panoramasını, gerçeğini çok iyi bilen ve izleyen insanlardan olması gerekliliği vardır. İyi yetişmiş, bilgili, kendinden emin, çağdaş bir rehberin, bu konukları elbette kendi ülkesi ve toplumu için birer gönüllü turizm elçisine dönüştürebilmesi de mümkündür.

Turizm rehberinin, ziyaret ettikleri yerlerle ilgili olarak eşlik ettiği gruplara çok çeşitli bilgiler verdiği düşünülecek olursa, rehberin aynı zamanda bir eğitimci fonksiyonu olduğu da söylenebilir. Bu bağlamda rehberin, iş öncesi materyallerini dikkatli bir şekilde hazırlaması ve işini yaparken, kendisine yöneltilebilecek çeşitli soruları inandırıcı ve ikna edici şekilde yanıtlaması gerekmektedir. Eğer bir rehber, "bilgisinin üstünlüğü ile söylediklerinin doğruluğuna konuklarını ikna edebilmiş ise, aynı zamanda sosyal ve politik konulardaki açıklamaları için de önemli bir inandırıcılık zemini oluşturmuş demektir"(Ahipaşaoğlu 1997c: 3).

Turizm sektöründe oldukça önemli bir konuma sahip bu meslek grubundaki kişilerin seçimine, eğitimlerine oldukça titiz davranılması ve özel önem verilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, Türkiye’de tarihi Osmanlı dönemine kadar uzanan eğitim çabalarını

ve turizm rehberliğini ilgilendiren yasal düzenlemeleri görmek mümkündür.

TÜRKİYE’DE TURİZM REHBERLİĞİ VE REHBERLİK EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

Tanzimat Fermanı’nın 1839’da ilanı ile birlikte, Avrupa ile ilişkiler artarken, İstanbul’a gelip giden veya sürekli ikamet eden yabancı sayısı da artmıştır. Beyoğlu’nda toplanan ve ülkeye yatırım yapmaya başlayan iş adamları ve tüccarlar ülkeye gelen ilk yabancıları oluşturmaktaydı."Kırım Savaşı’nda Osmanlı’nın Rusya’ya karşı batılı güçlerle birlik olması, batı kentlerinde efsaneler kenti İstanbul’a ilgiyi arttırmış, ilk belirgin turistler İstanbul’da görülmeye başlamıştır"(Gülersoy 1996:4). Bu hareketlilik bir süre sonra İstanbul’da özellikle azınlıklar içinde tercümanlık ve rehberlik adında yeni bir meslek grubunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde azınlıklar belirli mesleklerde gruplaşmış, Ermeniler, Süryaniler ve Rumlar, el sanatları, ticaret ve konaklama tesislerinin işletmeciliğini üstlenmişlerdi. Beyoğlu’ndaki pansiyonların ve Galata’daki meyhanelerin sahipleri olan Rumların tercüman-rehberlik mesleğinin bu dönemde Fenerli Rumlarla birlikte yaptıkları görülmektedir. "Müslümanların ise herhangi bir batı dilini öğrenmelerinin şeriatı aykırı olduğu iddiaları ile karşılaşmaları bu mesleğe yönelmelerini engellemiştir" (Pirinçcioğlu 1996:44). Gülersoy (1996: 6)’ya göre ise sarraflık, hekimlik, eskicilik ve aracılık hizmetleri ile uğraşan Museviler, komisyonculuk yeteneği ve başta Fransızca olmak üzere yabancı dillere yatkınlık geleneği ile tercüman rehberliğe yönelmişlerdir. Rum ve Musevilerden başka Fransız, İtalyan ve Maltalı levanten ailelerin çocukları da bu mesleğe ilgi göstermişlerdir. Müslüman-Türk tebaa, uzun süre bu meslek dalının dışında kalmıştır.

Yabancı dil bilgisinin dışında mesleki eğitim almadan hizmet veren bu proto rehber tipi, yalnızca kişisel kazançlarını düşünerek bu mesleği uzun süre icra etmişlerdir. O dönemde basılan ve Osmanlı’dan bahseden hemen her yabancı kitap, ülke hakkında çeşitli olumsuz bilgiler içermektedir. "Osmanlı Devleti’nin resmi tercümelerinin dahi bu işi tekellerine alan Fenerli Rumlar tarafından yapıldığı, ancak 1808’den sonra Batı dili öğrenmek isteyen Müslüman gençleri teşvik etmek amacıyla tercüme odaları kurulduğu bilinmektedir" (Pirinçcioğlu 1996: 44). Bir batı dilinin öğrenilmesi için ilk ciddi eğitiminin verilmesi ve tercümanlığın önem kazanması, 1836 yılında Hariciye Nezareti’nin kurulması ile birlikte

görülmekte olup eğitilen bu kişilerin görevleri yalnızca tercüme yapmaktır.

Osmanlı Devletinde *tercüman rehberlik* ile ilgili ilk belgeler, 29 Ekim 1890 tarihinde yayınlanan 190 sayılı Nizamname'de görülmektedir. Tercüman rehberlik mesleğini icra eden veya mesleğe başlayacak olanları disiplin altına almayı amaçlayan bu nizamname, tercüman rehberleri belli kurallara bağlamakta olup, mesleğin icrası sırasında iyi niyet ve ahlak kurallarını ön planda tutarak, düzgün konuşulan bir Türkçe ile birlikte yabancı dil bilgisinin yeterliğinin sınavla tespitini de öngörmektedir. Ancak Osmanlı Hükümeti bu nizamnameyi yürürlüğe koymasına rağmen uygulaması ile pek ilgilenmemiş, ülke aleyhine yapılan propagandalar engellenememiştir. "Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile birlikte tercüman-rehberlik mesleği tamamen denetimsiz kalmış ancak İngiliz Kemal olarak bilinen ünlü Türk casusu Esat Tomruk başta olmak üzere Kıbrıslı Hayri Bey ve diğer vatansever aydınlar, kolej öğrencileri ve yabancı dil bilen emekli subayların yabancılar amatörce tercüman-rehberlik yaptığı görülmektedir" (Çimrin 1995:12).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin kurulmasından iki yıl sonra, 8 Kasım 1925 tarih ve 2730 sayılı *Ecnebi Seyyahlara Tercümanlık ve Rehberlik Edecekler Hakkında Kararname* bu mesleği sıkı bir disiplin altına almıştır. Tercüman-rehberlik mesleğine gireceklerin uymaları gerekli esasları 11 maddede toplanan bu kararname tercüman rehberlik mesleğinde eğitimin önemini 1920'li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nde gündeme gelmiş olduğunu göstermektedir. Bu kararnamenin 1925 yılında yayınlanmış olmasına karşılık, o yıllarda turistik faaliyetlerle ilgilenen resmi bir kuruluş bulunmadığından, tercüman rehberlerin gerekli bilgiye sahip olup olmadıklarının sınav sonucunda belirlenmesi geleceğe dönük bir madde olarak kağıt üzerinde kalmıştır.

Kararname Türkçe'yi iyi konuşup yazma koşuluyla azınlıkların ve yabancı uyrukların da tercüman rehberlik yapabilmelerine olanak tanımıştır. Ancak tercüman rehberlikle ilgili tüm soruşturma ve denetimlerin belediyelere verilmesi ile, usulen sınavlar yapılarak yetersiz kişilere tercüman rehberlik belgesi verilmesine de neden olmuştur.

1923 yılında kurulan ve günümüzdeki adı *Türkiye Turizm ve Otomobil Kurumu* olan *Türk Seyyahın Cemiyeti* bugünkü anlamda olmasa bile, tercüman rehber yetiştirmede önemli bir rol oynamıştır. Yabancı uyrukların ve azınlıkların tekelinde olan bu mesleğe Türk gençlerini yönlendirme başarısını sağlamıştır. "Bu gençler 18.11.1925 tarih ve 2730 sayılı Kararnamenin öngördüğü esaslar dahilinde, belediyelere başvurarak tercüman-rehberlik belgeleri almışlar,

herhangi bir kurs yada eğitim görmeden çalışmaya başlamışlardır" (Bilgin 1989: 178).

1928 yılında dünyada yaşanan ekonomik kriz, turizm faaliyetlerini Türkiye'de de durma noktasına getirmiş ve tercüman rehberlerin büyük kısmı mesleğini terk etme durumuna gelmiştir. "Ancak belgeli tercüman rehberler iş bulamazken, İstanbul Vilayeti İktisat Müdürlüğü tarafından bir tercüman rehber kursunun açılacağı, basın aracılığı ile kamuoyuna duyurulur" (Çimrin 1995:14). Bu kurs ilanının önemi kursiyerlerin sınavdan geçme mecburiyetinin ayrıntılı olarak belirtilmesinden gelmektedir. Böylece bir sınavdan geçerek kursa hak kazanma ve eğitim görebilme belge alma, ilk kez gerçekleştirilmiştir. 1935 yılında belediyelerde turizm şubeleri kurulmuş ve bir tercüman rehberlik kursu daha açılmıştır. Ancak 1940'lı yıllarda II. Dünya Savaşı'nın etkisi ile turizm durmuş, tercüman rehberlerin büyük bir kısmı mesleği bırakmak zorunda kalmıştır.

1950'li yıllarda Türkiye modern bir şekilde turizm önem vermeye başlamıştır. 1950 yılında yapılan *İkinci Turizm Danışma Kurulu* tercüman rehberlik mesleği üzerinde önemle durmuştur. Tercüman rehberliğin günün koşullarına göre çağa uygun hale getirilmesi konusunda önemli bir çalışmanın 1951 yılında *TMTF* (Türkiye Milli Talebe Federasyonu) tarafından yapıldığı görülmektedir. "1955-1960 yılları arasında yine çeşitli öğrenci derneklerinin desteği ile açılan ve İstanbul Belediyesi ile Basın Yayın İstanbul İl Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir" (Saruhan 1989:25).

20 Ağustos 1963 tarih ve 265 sayılı yasayla kurulan *Turizm ve Tanıtma Bakanlığı* kuruluş kanununun 26. maddesine göre Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, çalışma alanına giren konularda personel yetiştirmek için kurslar ve uzman okullar açabilir ibaresi yer almaktadır. 1964-1968 yılları arasında açılan kurslar, herhangi bir yönetmeliğe tabii olmadan 8 Kasım 1925 gün ve 2730 sayılı kararname kapsamında, hizmet içi talimat ve genelgelerle düzenlenerek yürütülmüştür. İlk kez 3 Eylül 1971 gün ve 13945 sayılı Tercüman Rehber Kursları ve *Tercüman Rehber Yönetmeliği* ile meslek günün koşullarına göre düzenlenmiştir. Bu yönetmelik 21 Mart 1974 tarihinde değiştirilerek Profesyonel Turist Rehberliği Kursları ve *Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği* adını almıştır. Zaman içinde üzerinde bir takım değişiklikler yapılan bu yönetmelikle, profesyonel turizm rehberlerinin eğitimi amacıyla *Turizm Bakanlığı* dışından kişi ve kuruluşlara da kurs açabilme yetkisi tanınmıştır. Ancak, çeşitli kişi ve kurumlarca açılan rehberlik kursları, çeşitli nedenlerle yeterli başarıya ulaşmamıştır. Özel kurslardan mezun olan rehberlerin

bir bölümü, mesleğini icra edecek kadar yabancı dil bilgisi ve genel kültüre sahip olmadığı kısa bir süre sonra anlaşıldığından, 49. madde şu şekilde değişikliğe uğramıştır. "Bakanlık dışında hiçbir kuruluş, hangi isim altında olursa olsun, rehberlik kursları açamaz, belge ve kimlik kartı veremez" (5.5.1990 tarih ve 20159 sayılı Resmi Gazete). Aynı yönetmelik, 9 Ağustos 1995 tarih ve 22369 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan değişikliklerle birlikte halen yürürlüktedir. Buna göre; Aynı yönetmeliğe 51. maddeden sonra gelmek üzere (Ek Madde 1) ek madde eklenmiştir.

Fakülte ve Yüksekokulların rehberlik bölümlerinden mezun olanlara, Turizm Bakanlığı'nın yaptığı yabancı dil sınavlarında başarılı olmaları veya ÖSYM’ce yılda iki kez yapılan Kamu Personeli Yabancı Dil Sınavı’nda en az (C) düzeyinde başarı sağlamaları koşulu ile, yurtiçi tatbikat gezilerine katıldıklarını da belgelendirirlerse Bakanlıkça kokartlarının verileceği hükme bağlanmıştır. Buna göre T.C Turizm Bakanlığı bünyesindeki eğitiminin haricinde Türkiye’de rehberlik eğitimi sadece üniversitelerde (Tablo 1) verilmektedir.

Bu kurumlara ilave olarak Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi’nde Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Eğitimi Bölümünde 65 kişilik kontenjana sahip dört yıllık lisans eğitimi de verilmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan görüldüğü üzere, ulaşılmak istenen amaç, yerli ve yabancı turistlere Türkiye’nin çeşitli kültürlerini ve değerlerini anlatıp tanıtabilecek güvenilir, bilgili, Atatürk ilke ve ilkeleri doğrultusunda hareket eden çağdaş rehberler yetiştirmektedir. Ayrıca, bu amaçlara uygun hareket etmeyen rehberler içinde bir takım yaptırımlar getirilmiştir. Bunun yanı sıra yabancı uyrukluların Türkiye’de rehberlik yapmaları yasaklanmış, seyahat acentelerinin belgesiz rehber çalıştırmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Halen Türkiye’de turizm rehberliği alanında ön lisans ve lisans düzeyinde mesleki eğitim veren çok sayıda kurum bulunmasına rağmen, T.C. Turizm Bakanlığı, bu mesleki eğitim veren kurumların en etkili durumundadır. Kurum bünyesinde, kursiyerlere mesleki eğitim amaçlı olarak aşağıdaki derslerde eğitim verilmektedir (Tablo 2).

ARAŞTIRMA

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de turizm endüstrisinde önemli bir rolü bulunan rehberlerin eğitimi hakkında genel bilgiler elde edebilmektir. Bu temel amaca yönelik olarak, Türkiye’de turizm rehberliği alanındaki eğitim kurumları incelenmiş ve Tür-

Tablo 1. Türkiye’de Turizm rehberliği Eğitimi Veren Yüksekokullar ve Bağlı Oldukları Üniversiteler

ÜNİVERSİTELER	OKUL	EĞİTİM SÜRESİ	KONTENJANI
Ankara Üniversitesi	Beypazarı M.Y.O.	2	40
Ege Üniversitesi	Çeşme M.Y.O.	2	40
İstanbul Kültür Üniversitesi	M.Y.O.	2	40
Kocaeli Üniversitesi	Derbent M.Y.O.	2	40
Mersin Üniversitesi	Anamur M.Y.O.	2	30
Marmara Üniversitesi	Sosyal Bilimler M.Y.O.	2	30
Selçuk Üniversitesi	Beyşehir M.Y.O.	2	50
Selçuk Üniversitesi	Silifke M.Y.O.	2	30
Süleyman Demirel Üniversitesi	Yalvaç M.Y.O.	2	50
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van M.Y.O.	2	30
Zanguldak Üniversitesi	Safranbalu M.Y.O.	2	40
Zanguldak Üniversitesi	Safranbalu M.Y.O. (ikinci Öğr.)	2	40
Adnan Menderes Üniversitesi	Turizm İşl. Otelcilik Y.O.	4	40
Balıkesir Üniversitesi	Turizm İşl. Otelcilik Y.O.	4	40
Başkent Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler Y.O.	4	100
Erciyes Üniversitesi	Turizm İşl. Otelcilik Y.O.	4	40

Kaynak: ÖSYM (2000)- *Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu*. Ankara: ÖSYM yayınları.

Tablo 2. Turizm Bakanlığı Turizm Rehberliği Kurs Programı

Genel Turizm ve Turizm Mevzuatı	25 saat
Turizm Rehberliği Meslek Dersi	20 saat
Türkiye'nin Turizm Coğrafyası	25 saat
Arkeolojik Bilgiler	45 saat
Sanat Tarihi	25 saat
Mitoloji	20 saat
Din-Folklor-Sosyoloji	35 saat
Türk Tarihi	25 saat
Edebiyat	10 saat
İlk Yardım	10 saat

kiye'de turizm rehberliği eğitiminde en etkin konumda görünen T.C. Turizm Bakanlığı kapsamında ki meslek eğitimi analiz edilmiştir.

Önem

Turizm endüstrisinde rehberlerin aktif rolü ve üstlendiği sorumluluklar düşünüldüğünde, bu konuya şimdiye kadar özellikle Türkiye bağlamında akademik önemin yeterince verilmediği düşünülebilir. Mevcut çalışmalar ve konuya ilişkin veriler (Ahipaşaoğlu 1997, Akmel 1992, Bilgin 1989, Genç 1992, Peköz 1984, Saruhan 1989, Timur 1992) bu alandaki literatür eksikliğine önemli katkılar yapmakta ise de, daha çok kütüphane araştırması ve gözleme dayalı öneriler şeklindedir. Dolayısıyla rehberlik yapan kişilerin değerlendirmelerinin esas alındığı ve denemesel sonuçları içermeye bağlamında bir literatür boşluğunun olduğu kabul edilebilir. Çalışma, bu anlamda mevcut literatürdeki önemli bir boşluğu gidermeye yardım edebilecektir.

Yöntem

Araştırmanın amacına ulaşmasına yönelik olarak, 1995 yılına kadar Türkiye'de turizm rehberliği eğitiminin tek yasal sorumlusu durumunda olan T.C. Turizm Bakanlığının bünyesindeki kurslardan mezun olan turist rehberlerine yönelik olarak bir anket uygulaması yapılmıştır.

Araştırmanın kapsamını, rehber meslek oda ve derneklerinin bulunduğu illerden İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya illerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu olarak Türkiye'deki mevcut yaklaşık 7800 adet rehberden 1000 adet rehberin alınması hedeflenmiş ve söz konusu illerin Turizm Müdürlüklerine 250'şer adet anket formları gönderilmiştir. Cevaplanan 311 ankettan 23'ü ise verilen cevaplardaki tutarsızlıklar nedeniyle değerlendirme dışı bırakılmıştır. Böylece araştırma bulgularına, 288

adet anket sonucunun değerlendirilmesi ile ulaşılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirmesi ile ulaşılan sonuçlar, frekans ve yüzde dağılımlarını gösteren tablolar halinde verilmiştir.

Araştırmanın verileri: daha önceki çalışmalarda (Ahipaşaoğlu 1997, Akmel 1992, Bilgin 1989, Genç 1992, Peköz 1984, Saruhan 1989, Timur 1992) gözlem ve kütüphane çalışmalarına dayalı olarak, turizm rehberlerinin genel eğitim durumları, rehberlik kurslarındaki teorik ve uygulamalı eğitimin içeriğinin değerlendirilmesi ve teorik derslerin uygulamadaki yeterliliğini tespit edilmesine yönelik ifadelerin anket sorularına dönüştürülmesiyle elde edilmiştir.

Bulgular

Rehberlerin genel eğitim durumlarına ilişkin sorulara verilen yanıtların dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere lise mezunu olan rehberlerin oranı %13,5 iken üniversite mezunu olanların oranı %75,7'dir. Lisans üstü öğrenim görmüş rehberlerin oranı ise %8,7'dir. Rehberlerin genel eğitimine bakıldığında üniversite mezunlarının oranı en yüksek olarak görülmektedir. Lisans ve lisans üstü eğitim görmüş olanların toplam oranı %84,4 gibi çok yüksek bir orana ulaşmaktadır. Bu durumda rehberliği meslek olarak seçmiş kişilerin genel eğitim düzeylerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmaya katılan rehberlerin %2,1'i bu soruyu yanıtlamamışlardır.

Rehberlerin eğitim programında, verilen eğitimin yeterliliğine ilişkin değerlendirmelerine ait veriler Tablo 2'de görülmektedir.

Turizm Bakanlığı'nın düzenlediği kurslarda yeterli eğitimi aldıklarını söyleyenlerin oranı %32,3'te kalırken, yeterli eğitimi alamadıklarını söyleyenlerin oranı %62,5'tur. Bu soruyu yanıtlamayanların oranı ise %5,2'dir. Bu durumda Turizm Bakanlığı'nın düzenlediği kurslarda alınan eğitimin yeterli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Aynı kursta, verilen derslerin ihtiyaca cevap verip vermediği sorgulanmıştır. Alınan yanıtlar Tablo 3'te verilmektedir. Kurs sırasındaki derslerin ihtiyaca cevap vermediğini veya diğer bir ifadeyle eksikliği hissedilen dersler olduğunu söyleyenlerin oranı % 49,7, ders eksikliği hissedilmediğini söyleyenlerin oranı ise %22,9'dur. Soruyu yanıtsız bırakanların oranı ise %27,4'dür. Bu durumda ankete katılanların yaklaşık yarısının Turizm Bakanlığının verdiği rehberlik eğitiminin kapsadığı derslerin yetersiz olduğunu dile getirmektedirler.

Rehberlik kursunda eksikliği hissedilen derslerin neler olduğu ve önem sırası konusundaki görüşler Tablo 4'te gösterilmiştir. Rehberlik mesleğinin icra-

Tablo 3. Araştırmadan Elde Edilen Bazı Genel Bulgular

<i>Rehberlerin Genel Eğitim Durumu</i>	n	%
Lise	39	13,5
Üniversite	218	75,7
Master/Doktora	25	8,7
Cevapsız	6	2,1
<i>Toplam</i>	<i>288</i>	<i>100,0</i>
<i>Rehberlik Kursunda Alınan Eğitimin Yeterliliğine Yönelik Genel Değerlendirme</i>		
Yeterli	93	32,3
Yetersiz	120	62,5
Cevapsız	15	5,2
<i>Toplam</i>	<i>288</i>	<i>100,0</i>
<i>Rehberlik Kursundaki Derslerin İhtiyaca Cevap Vermesi Konusunda Yeterliliği</i>		
Yetersiz	143	49,7
Yeterli	66	22,9
Cevapsız	79	27,4
<i>Toplam</i>	<i>288</i>	<i>100,0</i>

sına kursu bitirdikten sonra tek rehber olarak mı; yoksa deneyimli bir rehberin yanında bir staj dönemi geçirdikten sonra mı başlanıldı sorusuna verilen cevaplar Tablo 5’de görülmektedir.

Rehberlik mesleğine başlamadan önce deneyimli bir rehberin yanında bir staj dönemi geçirenler, bu soruyu yanıtlayanların hemen yarısı kadardır. Bu durumda, verilen eğitimin eksikliğinden ötürü deneyimli bir rehberin yanında eksikleri gidermek amacıyla staj dönemi geçirildiği ortaya çıkmaktadır. Soruyu yanıtsız bırakanların oranı ise %5,9’da kalmaktadır.

Tablo 4. Rehberlik Kursunda Eksikliği Hissedilen Dersler

DERS İSMİ	n	%
Flora-Fauna	63	21,9
Mimari	54	18,7
Türkiye’nin Uluslararası Sorunları	45	15,6
Güzel Sanatlar	43	14,9
Etnoloji	40	13,9
Rehber- Turizm İşletmesi İlişkileri	37	12,7
Turizm Sektöründe Dış Tanıtım	36	12,5
Antrpoloji	36	12,5
Rehberlikte Pazarlama ve Satış Geliştirme	32	11,1
Tur Yönetimi	32	11,1
Anadolu Türk El Sanatları	25	8,7
Turizmde Kültürel Değerler	24	8,3
Turizm Kaynakları ve Çevre Koruma	20	6,9
Protokol-Görgü Kuralları	14	4,9

Tablo 5. Rehberlik Mesleğine Başlamadan Önce Staj Dönemi Deneyimi

STAJ DÖNEMİ GEÇİRİLMESİ	n	%
Evet	136	47,2
Hayır	135	46,9
Cevapsız	17	5,9
<i>Toplam</i>	<i>288</i>	<i>100,0</i>

Rehberlik kokartı aldıktan sonra ayrıca bir staj döneminin geçirilmesi gerekliliğine ilişkin soruya verilen yanıtlar Tablo 6’da görüldüğü gibidir.

Tabloda görüldüğü gibi rehberlik kokartına sahip olduktan sonra bir staj dönemi geçirilmesi gereklidir diyenlerin oranı %81,6, gerekli değildir diyenlerin oranı %13,5’tur. Turizm Bakanlığı kurslarından mezun olup mesleğe başlamadan önce bir staj dönemi geçirenlerin oranı bir önceki tabloda görüldüğü gibi % 47 gibi yüksek bir orandır. Ancak bu tür bir staj dönemini, gereksinim duyduğu halde geçiremeyenlerin, geçirilmesi gerektiğine inananların oranı % 81 gibi çok yüksek bir orana çıkmaktadır. Cevapsızların oranı ise %4,9’dur.

Geçirilmesi gereken staj döneminin süresinin ne kadar olması gerektiği konusuna verilen yanıtlar Tablo 7’de verilmiştir. Deneyimli bir rehberin yanında bir ay staj dönemi geçirilmesi gerektiğine inananların oranı %42,0 olurken, bu sürenin 2 ay olması gerektiğini söyleyenlerin oranı % 16,3’tür. Bu sürenin 3 ay olması gerektiğini söyleyenlerin oranı %13,5, bir sezon boyunca staj dönemi geçirilmesi gerektiğini söyleyenlerin oranı %8,7, bir sezondan daha fazla bir süreyi kapsayan staj döneminin gerekliliğine inananların oranı ise %0,7’dir. Bu soruyu yanıtsız bırakanların oranı ise %18,8’dir. Bir veya iki ay staj dönemi geçirilmesi gerektiğine inanlar toplamda % 58,3 gibi yüksek bir oranla temsil edilmektedir. Bu bağlamda kurstan mezun olduktan sonra mutlaka en az bir veya iki ay staj dönemi geçirilmesinin gereği ortaya çıkmaktadır.

Kurs kapsamındaki uygulama gezisinin kapsadığı müze ve sit alanlarının, fiili rehberliğe başladıktan sonraki tur programlarında kapsanıp kapsanmadığı sorusuna verilen yanıtlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 6. Staj Döneminin Gerekliliğine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

GÖRÜŞ	n	%
Gereklidir	235	81,6
Gerekmez	39	13,5
Cevapsız	14	4,9
<i>Toplam</i>	<i>288</i>	<i>100,0</i>

Tablo 7. Öngörülen Staj Süresi

STAJ SÜRESİ	n	%
1 ay	121	42,0
2 ay	47	16,3
3 ay	39	13,5
1 sezon	25	8,7
1 sezondan daha fazla	2	0,7
Cevapsız	54	18,8
Toplam	288	100,0

Turizm Bakanlığı'nın düzenlediği uygulama gezilerinde, ziyaret edilmeyen müze ve sit alanlarına grubuyla birlikte kendisinin de ilk kez gittiğini söyleyenlerin oranı %31,6 gibi yüksek bir orandır. Çıktığı turlarda uygulama gezisinde görülen müze ve sit alanlarının kapsadığını söyleyenlerin oranı ise %60,1. Soruyu yanıtlamayanların oranı ise %8,3'te kalmaktadır. Bu durumda öngörülen 30 günlük uygulama gezisi süresinin arttırılması ve kapsam dışı kalan sit alanı ve müzelerin de bu geziye dahil edilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

İlk kez gidilen bir müze ya da sit alanının zorluk çekilmeden anlatılıp anlatılmadığı konusuna verilen yanıtlar ise Tablo 9'da verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere ilk kez gidilen bir müze ya da sit alanını zorluk çekmeden anlattığını ileri sürenlerin oranı %52,8 gibi yüksek bir orandır. İlk kez gittiği bir müze veya sit alanını anlatmada zorluk çektiğini ifade edenlerin oranı ise %27,1'dir. Bu soruyu yanıtlamayanların oranı ise %20,1'dir. İlk kez gittiği bir sit alanı veya müzeyi zorluk çekmeden anlatabildiğini ileri süren rehberlerin bu mesleğe kokartılmadan önce illegal şekilde başlamış oldukları ve dolayısıyla geçmiş deneyimleri olabileceği, ayrıca rehberler arasında bu tür bir soruyu gerçekçi şekilde yanıtlamak istemeyenler olabileceği göz ardı edilmemelidir. Soruyu yanıtsız bırakanların oranı da diğer sorulara göre daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

SONUÇ

Turizm rehberliği mesleğinde, turistlerle doğrudan temas halinde olan ve onlara ülkenin olumlu imajını

Tablo 8. Uygulama Turunda Ziyaret Edilen SİT Alanı ve Müzelerin, Fİli Programlardaki SİT Alanı ve Müzeleri Kapsama Durumu

KAPSAMA DURUMU	n	%
Kapsadı	173	60,1
Kapsamadı	91	31,6
Cevapsız	24	8,3
Toplam	228	100,0

Tablo 9. İlk Kez Gidilen Bir Müze ya da SİT Alanının Zorluk Çekilmeden Anlatılma Durumu

KARŞILAŞILAN DURUM	n	%
Zorluk Çekmeyen	152	52,8
Zorluk Çeken	78	27,1
Cevapsız	58	20,1
Toplam	288	100,0

benimsetme noktasında çok önemli bir konumda bulunan rehberlerin kişisel özellikleri önem arz etmektedir. Bununla birlikte mesleğin bilgilendirici ve eğitici fonksiyonu düşünüldüğünde, bu meslek grubunda çalışanların bilgi düzeylerinin çok daha fazla önem arz ettiği görülmektedir.

Araştırmada, Türkiye'deki turizm rehberlerinin büyük bir kısmının (%85) üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Bu durumda turizm rehberlerinin genel eğitim düzeylerinin oldukça yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Ancak bu grubun çoğunluğu (%62,5), kendi mesleki eğitimlerinin kaynağı durumundaki T.C. Turizm Bakanlığı bünyesindeki programın genel olarak yeterli düzeyde olmadığını ve yaklaşık yarısı (%49,7), programın uygulamadaki gereksinimleri karşılamaktan uzak olduğunu ifade etmektedirler. Bu bağlamda rehberlerin az bir kısmı teorik eğitim kapsamındaki dersleri yeterli görmekte (%22,9), ancak büyük çoğunluk ise bir çok derslerin eksikliğinin görüldüğünü dile getirmektedirler. Eksikliği görülen dersler (Tablo 6) da önem sıralarına göre verilmiştir. Bunlardan ilk üçünün *flora-fauna, mimari, Türkiye'nin uluslararası sorunları* gibi birbirine çok uzak üç disiplinden oluşması profesyonel turizm rehberliği eğitiminin ne kadar karmaşık olduğunun göstergesidir.

Teorik eğitimde edinilen bilgilerin uygulamaya dönüşmesindeki ön aşama olan stajın çok önemi bir yeri bulunmaktadır. Bu konudaki gerekliliğe turizm rehberlerin büyük bir çoğunluğu (%81,6) inanmakta, ancak bu meslek grubunun yaklaşık yarısı rehberlik mesleğine başlamadan önce deneyimli bir rehberin yanında bir staj dönemi geçirmemektedir. Bu bağlamda turizm rehberlerinin yarıdan fazlası (%58,3) en az 1 veya 2 ay staj dönemi geçirilmesini önermektedirler. Rehberler içinde (%27,1) bir oranın ilk kez gittiği bir müze veya sit alanını anlatmada zorluk çektiğini ifade etmeleri göz önüne alındığında konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

T.C. Turizm Bakanlığı'nın turizm rehberliği meslek eğitimi, teorik eğitim sonunda bir uygulama gezisi içermekte ve bu sayede teorik eğitimdeki bilgilerin yerinde kullanılarak pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Turizm rehberleri için mesleğin ilk ve belki de en önemli noktası olan bu uygulama gezisi, genel

olarak amacını yerine getirmektedir. Ancak küçüm-senemeyecek bir orandaki (%31.6) rehber grubu, bu uygulama gezileri kapsamında yer almayan müze ve sit alanlarının olduğu, bunları mesleğe başladıktan sonra ilk kez gördüğünü söylemektedirler. Uygulama gezisi sırasında programa alınmamış olan müze ve sit alanlarını yapılacak olan stajın içermesi durumunda bu eksikliğin bir noktada usta çırak ilişkisi şeklinde giderilmesini de sağlamış olacaktır.

TARTIŞMA

Turizm rehberliği eğitiminde bir çok bilim dalına ait bilgilerden yararlanılması gerekmektedir. Bundan ötürü turizm rehberliği, oldukça geniş kapsamlı bilgilerin kullanıldığı meslek dallarından birisi olması, eğitiminde birtakım sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Ancak sıkıntıların temel nedenlerinden birisi, eğitim sürecindeki çok miktardaki bilginin karmaşıklığı değil, bu eğitim için gerekli sürenin kısa bir zaman dilimi içerisinde sıkıştırılması olarak ifade edilebilir. Turizm Bakanlığı, ders çeşitliliği ve saatleri açısından zaten yetersiz durumda olan rehberlik eğitimi programını günlük 2 saat ile sınırlı olarak 6 aylık bir süreç içerisinde yapmaya çalışmaktadır. Gerekse ihtiyaç duyduğu durumda 6 aylık süreyi 3 ay gibi eğitim açısından kabul edilmesi mümkün olmayan bir süreye indirmektedir. Buna karşılık avantaj olarak nitelenebilecek durum, Turizm Bakanlığı bünyesindeki rehberlik eğitimine katılan adayların, yabancı dil sorununu, kurs öncesinde kesin bir şekilde çözmüş olmalarıdır. Kurs programlarındaki ders sayısının ve saatlerinin artırılması, uygulama turunun daha kapsamlı ve yeterli yapılması durumunda üniversite rehberlik eğitimine oranla, Turizm Bakanlığı kurslarının daha kaliteli rehberler yetiştirilmesinin söz konusu olabileceğidir. Turizm bakanlığının uygulamakta olduğu yetersiz program göz önüne alındığında; olumlu bir adım olarak nitelendirilebilecek olan turizm rehberliği eğitiminin üniversite eğitim kapsamı içerisinde alınmış olmasıdır. Ancak mesleğin kamuoyunda tanınmışlık düzeyinin yeterli olmaması, kimi üniversitelerde rehberlik eğitiminin iki yıllık eğitim programları kapsamında ele alınması, Y.Ö.K nun öğrenci alımı sırasında yabancı dil puanı yerine sözel yada sayısal puan ile öğrenci almaya devam etmesi üniversite rehberlik eğitiminde de arzu edilen noktaya gelinmesini engellemektedir. Mevcut sorunların aşılabilmesi için; temel olarak rehberlik eğitiminin 4 yıla çıkartılması, gerektiğinde lisans üstü programlarda da ele alınması; programa alınan öğrencilerin yabancı dil sorununun mutlak surette çözümlenmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, O. K. (1991). *Türkiye'de Turizm Eğitimi ve Etkenliği*. Ankara: Milli Prodükivite Merkezi Yayınları, No:439.
- Ahipaşaoglu, S. (1997a). *Seyahat İşletmelerinde Tur Planlaması Yönetimi ve Rehberliğin Meslek Olarak Seçilmesinin Nedenleri Üzerine Bir Uygulama*. Ankara: Varol Matbaası.
- Ahipaşaoglu, S. (1997b). Ülkesel Profesyonel Turizm Rehberi Gerek-sininin Tahmini İçin Bir Model Önerisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8 (3): 10-14.
- Ahipaşaoglu, S. (1997c). Turizm Rehberliği Eğitiminde Bakanlık Kursları ile Üniversite Programlarının Analitik İncelemesi, *50. Yıl Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara: Oleyis Vakfı yayınları.
- Akmeç, J. (1992). Turist Rehberliğinde Üniversite Eğitimi, *Turizm Eğitimi Konferansı ve Workshop*. Ankara: Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü yayınları: 219-222.
- Akoğlu, T. (1965). *Turizm Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayınları.
- Bilgin, Ö. (1989). Profesyonel Turizm Rehberliği Eğitimi, *Turizm Eğitimi Kongresi*. İstanbul.
- Çimrin, H. (1995). *Turizm ve Turist Rehberliğinin ABC'si*. Antalya: Akdeniz Kitabevi.
- Genç, Ö. (1992). Rehberlik Eğitimine Eleştirel Bir Yaklaşım, *Turizm Eğitimi Konferansı ve Workshop*. Ankara: Turizm Bakanlığı Turizm eğitimi Genel Müdürlüğü yayınları: 215-218.
- Gülersoy, Ç. (1996). *Turizm Elçilerimiz" Rehber Dünyası*, Kasım.
- Hacıoğlu, N. (1993). *Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- İçöz, O. (1996). *Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi*. Ankara: AnatoliaYayıncılık.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (1983). *Tur Yönetiminin İlke ve Süreçleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı yayınları, No:52.
- Olalı, H. (1977). *Yabancı Tur Operatörlerinin Ülkemize Yönelik Tur Programlarının Değerlendirilmesi*. Ankara: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı yayınları, No:12.
- PEKÖZ, M. (1984). Profesyonel Turizm Rehberlik Eğitimi, *Turizm Eğitimi Kongresi: Tebliğ ve Tartışmalar*, Ankara: T. C. Turizm Bankası A.Ş. yayınları.
- Prinçioğlu, F. (1996). Tercüman Rehberlik, *TÜRSAB Turizm Dergisi*, Sayı:145.
- Saruhan, Ş. C. (1989). *Tercüman Rehberlik Mesleği Ders Notları*. İstanbul: TÜRSAB yayınları.
- Tekin, A. ve F. Karaosmanoğlu (1991). *Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Timur, A. (1992). Türkiye'de Turizm Eğitimi Yapısı, Uygulanan Politikalar ve Sonuçları, *Turizm Eğitimi Konferansı ve Workshop*. Ankara: Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü yayınları: 47-54.
- Toskay, T. (1983). *Turizm ve Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ünlüören, K. (1993). Türkiye'de Yüksek Öğretim Düzeyinde Turizm Eğitimi ve Öğretimi, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı:6.
- Yarcan, Ş. (1993). *Seyahat Yönetimi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Yarcan, Ş. ve M. Peköz (1997). *Seyahat İşletmeleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi yayınları.

Gönderilme tarihi:	: Temmuz 2001
Değerlendirme	: Temmuz 2001
Düzeltilme	: Eylül 2001
İkinci değerlendirme	: Ekim 2001
Düzeltilme	: Ekim 2001
Kabul	: Ekim 2001

Dr. A. Özdal Değirmencioglu, Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi, Beşevler, Ankara. E-posta: ozdal1@hotmail.com